

241374

LIST
OBTWATEŁA

DO

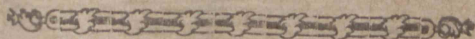
JMCI XIĘDZA N.
PISANY.

*Dic veritatem, fac iustitiam, bonus
Civis eris.*

*Za pozwoleniem Zwierzchności do
druku podany.*

W WARSZAWIE.

W Drukarni Nadworney J. K. Mci:

MDCCCLXXVIII.

E21₃₃₈

NA żądanie WMPana, które w liście swoim do mnie wyrażasz, ażebym radę moję Jemu przesłał, iakim sposobem masz sobie postępować w sprawie Jemnuż intentowaney od J. Pana N. który otrzymawszy Kaduk pozwał go o oddanie Dóbr. Nie wchodzę w rostrząsanie dokumentów, których mi W M Pan *seriem* przysyłał, nie wchodzę w rozwałę, czyli ma *Competentiam Actoratus et Actionis Fiscus* pozywać W M Pana o to. Ponieważ Sąd Ziemski, który sądzić będzie tę sprawę złożony z oświeconych y w prawie biegłych ludzi; zapewney rzecz sprawiedliwie osądzić y według prawa Kaduka ukarać potrafi. Ale wyznam to szczerze, że targnienie się łakomych ludzi na wydarce cudzych majątności, że chęć zysku pozorem prawności krształcona, która tak się dzisiay w Oyczyźnie zagęściła, dała

A

mi pochoſp do gruntownieyſzego ro-
ſtrzaſania tey materyi. Liſt zatym
teraznieyſzy do WMć Pana, nie o
dobrach N. na ktore kaduk ieſt ex-
portowany napisać umyſliłem, ale w
roſtrzaſaniu tey kweſtyi. Czyli Kaduki
*Fiſci mogą według Prawa na Dobra Du-
chowne. wychodzić?* Prawa y przy-
czyny *pro & contra* rozważając, ia-
ka konkluzya wypadnie w general-
ności, takową W M Pan do ſwego
intereſſu w ſzczegulności będzieſz
mógł przytoſować.

Konſtytucya Konwokacyi 1764
(a) reaſumuie Konſtytucyą 1635.

(a) Konſtytucya Konwokacyi 1764.
Folio 8r *Titulo „ Ubeſpieczenie miast y*
przeto nie mały uſzczerbek dzieie ſię mia-
ſtom, że Duchowni *in communione* żyjący,
także zakonnych *Poſſeſſiones* Dobr y grun-
tow mieyſkich, iednych przez donacye, dru-
gich przez zapisy ſumm na wyderkaſſy
legowanych *per teſtamenta* ponabywawſzy,
gruntow nie mało tymże Miastom uięli
Zaczym Konſtytucya 1635. *Titulo Ordyna-
cya Dobr Ziemſkich y Titulo o wyderka-
ſach* dotąd ſamym Dobrom Ziemſkim ſłu-
żące *& rigorem* oneyże odtąd *etiam* co
do Dobr y gruntow mieyſkich roz-
ciągamy, Oraz Konſtytucyą 1726. *Titulo.*

(b) y że tá Konstytucya ma się od-
tąd y na Dobra Mieyskie rozciągać
deklaracie, którą Konstytucyą nie

Warunek de non alienandis bonis od Stanu
Rycerskiego y Mieyskiego do Duchowień-
stwa, między Litewskimi Konstytucyami u-
mieszczoną, że y Koronie tak do ziem-
skich iako y Mieyskich Dobr służy deklar-
ujemy. Waruiąc to na zawższe, aby też o-
boiey natury Dobra, bądź przez donacye,
wendycye, bądź Testamentowe y inne le-
gacye, lub zażawy, albo wyderkassy, po-
łowe waloru Dobr przewyższające, żad-
nym sposobem od stanu świeckiego do
stanu Duchownego nie odpadały, a to pod
exekucyą rygoru na przyjmuiących takowe
przeciw Prawu tranzakeye w Konstytucyi
Anni 1635. a zaś na nabywaiących w Kon-
stytucyi 1726. wyżey cytowanych wyra-
żonego.

(b) Tomo 3tio Folio 854. R. 1635 Tit.
*Ordynacya Rzeczypospolitey Dobr Ziem-
skich Dziedzicznych.* Uważaiąc, że Stan
Rycerski przy otrzymanych od Przodkow
naszych Krolow Polskich y W.X. Litt. Pra-
wach, na Dobra swoje ziemskie dziedi-
czne wziol na się obowiązek służby wo-
ienney. *ratione eorundem bonorum* za kto-
rym przeciwko naywiększym niebespie-
czeństwom pogańskim pierśiami swemi za-
szczyca bezpieczeństwo, nie tylko Oyczy-
zny swoiey, ale y wszytkiego Chrześciań-

pozwolono pod zadnym pretextem
Duchownym Dóbr nabywać, wyią-

stwa, aby to tak wielkie *praesidium* Kościo-
łowi Bożemu y wierze Świętey nie niszc-
zało, postanawiamy y wiecznemi cza-
sy mieć chcemy na nic inszego, tylko na chwa-
łę Bożą y całość Rzeczypospolitey nie re-
spektuiąc, że napotym inkluduiąc y ten czas
przeszły, to iest od dnia szczęśliwey Elek-
cyi Naszey, Dobra dziedziczne Ziemskie
od Stanu Rycerskiego ani donacyami, ani
fukcessyami, ani wendycyami, pod iakimkol-
wiek pretextem nie mogą być alienowane, ani
odrywane, ani zatrzymane, ale wiecznemi cza-
sy mają być w rękach y Possessyi Osob Stanu
Rycerskiego, na których samych *forum & pae-
na* w Statutach *de expeditione bellica* wy-
rażone zaciąga się. Osoby jednak Duchow-
ne, ktore *patrimonialia bona* lub też *quasita*
na Osoby swoje y *Successores Sanguinis*
trzymają, y trzymać będą, *rationem* ich &
obligationem non alterando według dawne-
go prawa, około tych Dobr dzierzenia y
służby wojenney *per substitutas Personas*
possessione sua durante odprawowania za-
chowuiemy. A co się dotycze Kapituł, do
przyszłego sześć niedzielnego Seymu, od-
kładamy skuteczne uspokojenie. Chcemy
tedy mieć, aby urzędy wszelakie, tak Ziem-
skie iako y Grodzkie czaśy wiecznemi
tego przestrzegały, aby żadnych zapisów
donationis, venditionis nie przyimowały do

wszy *fundationem de nova radice.*
Toż samo Konstytucya 1764. R. Kon-

Akt Trybunałskich, Ziemskich, y Grodzkich, abo Woiewodzych, y ktoreby Dobra pomienione miały *avellere* od Posseſſyi realney y istotney Stanu Rycerskiego, pod utraceniem Urzędow y Dobr swych dziedzicznych własnych. Toż się ma rozumieć o Metrykach Naszych *utriusque Gentis* z tym dokładem, że ieżeliby Pieczętarzenaſi, w czym co Przeciwno tey Konstytucyi wykroczyli, na Seymie, za instancją Poſłow Ziemskich sprawić się z tego będą powinni *salva nullitate alienatorie inscriptionis.* A gdyby który z Stanu Rycerskiego mający Dobra takowe służbą tey Rzeczypospolitey obowiązane *transiret ad religiosam vitam statum* w tych Zakonach, ktore w rok Profesją czynią, przed rokiem, a w tych co we dwie lecie, przed dwiema laty: powinien będzie takowych Dobr pozbyć, do Osoby Stanu Rycerskiego *foro & pænæ* wzwyż mianowaney *subiectæ, alias post expirationem huius temporis* wolno będzie *proximioribus, consanguineis*, abo ieżliby ci, lubo nie chcieli lubo nie mogli, każdemu in szemu z Stanu Szlacheckiego takowe Dobra w dług taxi, którą Sąd Ziemski *cum dnobus e proximioribus consanguineis* czynić ma *sub nexu iuramenti summe ad Acta* odłożywszy, *occupare & retinere* iakoby do nich *per successionem* były *devoluta.* Na tych zaś, ktorym *post factam professionem* sukcesya

stytucya Litewska 1726. (c) na Ko-
rone rozciągnięta, w której dawne

przypadać będzie, Statut *de Monialibus* służyć ma. Tą jednak Konstytucją nie za-
gradzamy wszystkim poddanyin naszym dro-
gi, do wykonania pobożnych fundacyi, aby
było wolno każdemu tak Duchownemu,
iako y Swieckiemu z Dobr swoich Ziem-
skich Szlacheckich *quocunque jure aquisitis*
de nova radice facere foundationem w nada-
niu onych tak Klasztorow iako y Spitalow,
więc y Plebanii *Et eo nomine quascunque fa-*
cere inscriptiones et adiecta cantela, żeby ten
który funduje *tatto pectore in facie* zupeł-
nego Sądu Ziemskiego przy rezygnacyi ta-
kowej, rzekł te słowa: *sub fide, honore Et*
conscientia Deum testor, że taką fundacją
czynię *de nova radice* z Dobr moich wła-
snych żadnych pieniędzy za nie nie wzię-
wszy *sine ullo condictione*, ale *ex puro zelo*
Et propria mera liberalitate nie czyniąc
nic *in fraudem* terazniejszey Konstytucyi
y Prawa pospolitego. Co ma być przy re-
zygnacyi *in Acta* inferowano. Jeźliby zaś
kto ubogiemu Kościołowi Farlskiemu we
wfi darował na podratowanie sztukę iako
gruntu, to nie ma być *pro contraventione*
temuż prawu poczytano: A też Konstytu-
cyą przyjmują y ci ktorzy są Religii Grec-
kiey.

(c) Tomo 6. Folio 488. Titulo *Wa-*
runek de non alienandis bonis od Stanu

*Konstytucye de non alienatione Bonorum
a Statu Seculari reasumowano, y takowe
Actus pro nullis et irritis deklarowa-
wawszy, Dobra zapisane za podle-
głe Konfiskacyi uznano ad delationem
cujuscunque Nobilis, medium Delatori me-
dium ad distributivam justitiam Regiam
jure Caduco Personae Nobili conferendam,*

Rycerskiego y Mieyskiego do Duchowień-
stwa Roku 1726. Lubo to wielą prawami
Konstytucyami Seymowemi *specialiter* Roku
1631. 1635. 1669. y 1676. *per expressum*
warowano iest żeby, Stan Duchowny *neque*
modo donationis, neque venditionis, neque
modo hypothecae, neque alio titulo Dobr
Ziemskich także Mieyskich *avellere* do siebie
nie ważył się iednak iż po Konstytucyi An-
no 1635. wiele Klasztorow y Zakonow, tak-
że Xięży Plebanow y innych Osob Duchow-
nych *utriusque Ritus Romani & Græci* wie-
le Dobr takowych do Duchowieństwa *va-
riò titulo*, częścią za testamentowemi lega-
cyami, częścią za zapisami przedaźnemi y
zastawnemi, częścią *prætextu* przeżytkow
prawnych, częścią *titulò summ* wniesio-
nych *dimidium valoris* Dobr przewyższają-
cych, częścią też *prætextuosis foundationi-
bus non secundum dispositionem* Konstytucyi
Roku 1635. *circumscriptam factis* poprzy-
czyniali. Przeto reasumuiąc pomienione
Konstytucye *cavetur*, aby żaden nie ważył

Na tym więc fundamencie dnia
dzisieyszego wszelkie K. duki otrzy-
muia, konkluduiac, że rezygnowa-
ne Dobra przeciwko Konstytucyi 1635.
nie mogą prawney czynić fundacyi;
Aże prawo takowe alienacye *fisco*
przypisało, więc *Jure Caduco* prawnie
też Dobra otrzymać można. Nie suk-
cessorowie zaś o te Dobra czynić
powinni, ale *Fiscus*, ponieważ we-
dług cytowanego prawa te Dobra
confiscationi subiacent: Zatem czyli jest
dobry y Fundamentalny wniosek?
rozważyć potrzeba.

Wystawiam na dowod roztrząśnie-
nia tey kwestyi: Jegomość Pan A.
Dobra B. darował Klasztorowi C. w
R. 1700. bez pozwolenia Rpltey y a-

sie *qualicunque titulo* Dobra Ziemskie lub
Mieyskie do Stanu Duchownego (*excepta
fundatione de nova radice*) *non nisi prævia*
pierwey *Constitutione* na Seymie *avellere*,
alias takowe *Actus pro nullis & irritis* de-
klaruiemy y wszelkie takowe Dobra *ad de-
lationem cujuscunque Nobilis confiscationi
subjacere* maia, ktorych połowa *Delatori*,
a druga połowa *ad distributivam justitiam no-
stram jure Caduco personæ Nobili conferen-
do* należeć ma ,

probaty oneyże. Z tego przytoczonego przykładu dwie wynikają kwestye; Pierwsza: czy jest dobra donacya tych Dóbr? na to jest krótka odpowiedź; że zła, bo przeciwna Konfitytucyi 1635. Więc kiedy donacya zła, Wynika drugie pytanie, kto ma moc czynienia o te Dobra, czy *Fiscus*? czy Sukcessorowie J Pana A. który też donacyą uczynił.

Mnie się zdaje, że nie kto inny tylko Sukcessorowie oto czynić powinni, bowiem fundując się na prawie pospolitym: że *nullius juris Possessor nunquam praescribitur*. Fundując się na Prawach y Statutach Koronnych y Litt: które przeciwne Prawu donacye, lub zapisy za nieważne mieć chciawszy, jednakowoż Właścicielow od ich własności nie oddalaia, ale im zostawiają moc dochodzenia *ulla obstante praescriptione* (którą materyą iasno prawa opisały, a w szczegulności Konfitytucye 1562. 1581. 1588. 1604. 1611. &c.) mają moc oto czynić Sukcessorowie, co było własnością Przodków ich, a bezprawnie jest oddalono, ale Jchmc Panowie

4 Kadukanci (d) kładą Konstytucyą 1764. wyżey wypisaną y na fundamencie oneyże otrzymawszy Kaduk, oddalają Sukcesorów od swoiey własności y takowe Dobra odbierać pragną. Rozważyć przeto potrzeba, czyli takowe kaduki są prawem pozwolone? a zatym czyli Jchmć Pannów Kadukantów chęci są sprawiedliwe y prawne? Rozumiem, że ktokolwiek naymnieysze poznanie ma prawa, przeczyć temu nie będzie, że Prawo od czasu stanowienia, dopiero ma być exekwowane. Jest to prawda żadnemu powątpiewaniu nie podpadaiąca, a zatym dowodu niepotrzebuie, z ktorey naturalnie wypływa: Ze Konstytucya 1635. co do Dobr mieyskich, dopiero się zaczyna 1764, że *Fiscus* w Konstytucyi Litewskiej 1726. naznaczony, tak do ziemskich, iako y do mieyskich Dobr zaczyna się dopiero 1764. w Koronie. zatym Kaduk *pro Fisco Titulo alienationis* na tranzakcyie przed 1764 uczynione wychodzi prawnie nie może, gdyż dopiero od 1764. alienacye *Fisco* podpadaią, co iest iasna prawda.

4 (d) Nowy gatunek ludzi nowego wart
4 imienia.

Ale Konstytucya 1768. (c) Dobra w ręku Duchownych *Titulo Reemptionis, aut obligationis* będące ponieważ chce, aby *a successoribus* czyli ich *juris quæstoribus* były *exemptibilia*, więc ta Konstytucya, iako późniejszy znosi Konstytucyą 1764. y Dobra *Reemptionis, aut obligationis* modó alienowane nie mogą Kadukowi *Fisci* podpadać, choćby po Konstytucyi 1764. takowa alienacya nastąpiła; ale

(e) Folio 350. Titu. o nie oddaleniu Dobr Ziemskich od stanu świeckiego Konstitucye 1635. 1669, 1726. & 1764, względem nie oddalenia Dobr Ziemskich *favore communitatum* Stanu Duchownego reasumujemy y od terażniejszey Konstytucyi *fine consensu* Rzeczypospolitey Fundacyi nowych y zapisow *sub nullitate* Ichże czynić zakazujemy. Gdzie zaś stanowi Duchownemu *communitatum* Titu. *Reemptionis aut obligationis* zainwadiowane przez dziedzicow Dobra, te *a Successoribus* czyli *Juris quæstoribus exemptibilia* być powinny, *precisus quibusvis reparationibus & prætensionibus fundi* z tym dokładem, aby Duchowni poprzyśiegali *realiter* wyliczone summy choćby przy autentycznych Dokumentach, iako im nie *ulló Titulo* nad wyliczoną summę nie przypisał Dziedzic, A gdyby tego juramentu *recusare* mieli od tey *præsuperati* nad realnie wyliczoną summę odpadać powinni.

fami tylko Sukcessorowie mają moc, o to czynić, więc Kaduki *Fisci* tylko mogą wypadać na same Dobra alienowane przez Donacye po Konstytucyi 1764. y jchmć Panowie Kadukan-ci inszego Kaduku wygrać nie mogą.

// Ale iako chęć zyskow iest naypier-
wszym powodem otrzymywania Ka-
// dukow; tak gdy widzą oczywistą Pra-
wa na przeciw sobie przeciwność, u-
daia się do wybiegow, y tym sposobem
argumentuią: Konstytucya Litewska
1726. nic nowego nieustanowiła. Reas-
sumowała tylko dawne Konstytucye
a capite Konstytucyą 1631, (f) ktora

(f) Tom. 3. Folio 666. Titu. o *Dobrach Ziemskich Dziedzicznych*. Waruiemy tą teraznieyszą Konstytucyą że Dobra Ziemskie Dziedziczne *nec modo donationis nec emptionis* albo *hypothecæ, neque quovis obligationis modo, aut aliquo alio jure* napo-
tym dostawane być nie mogą, iedno przez te Osoby, ktore żadney w Personach swoich preeminencyi nie zaciągając *Juri terrestri merè* podlegaią *Et per omnia gaudent æqualitate Et paritate juris Et pance* z drugimi obywatelami Państw naszych: zostawuiąc sobie wcale prawo nasze *de jure caduco, inscripto, donato*, tak iednak, że te Dobra *Nam tali modo* przypadłe, według tychże praw *Indigenis Nobilibus utriusque gentis* rozda-
wać będziemy.

ponieważ pisząc o Dobrach Ziem-
skich Dziedzicznych warowała, że
te Dobra nie mogą być dostawane,
jedno przez te osoby, ktore żadney
w personach swoich preeminencyi
nie zaciągając *Juri terrestri mere* pod-
legaia *Et per omnia gaudent equalitate*
juris Et pene z drugiem i obywatela-
mi, zachowuiąc Krolowi Prawo iego
de Jure Caduco, inscripto, donato. Więc
duchowni iako nie będący *in equalita-*
te Juris Et pene Dobr Ziemskich
posiadać nie mogą y Kaduk w Kon-
stytucyi 1726. objaśniony nayduie
się w Konstytucyi 1631. a zatym
Sukcessorowie nie mają mocy mowie-
nia o alienacyi Dobr Ziemskich, tyl-
ko Kaduk.

Ale pytam się Jchmciow Panow
Kadukantow, czyli też w życiu swo-
im czytali Konstytucyą 1562. za Zyg-
munta Augusta pod Titu. o Statucie
Krola Kazimierza, ktorey są słowa
następujące. „ Nayprzod Statut
„ Krola Kazimierza III. Dziada na-
„ szego, tak wykładamy, iż iako in-
„ ne wżyskie, tak też y ten nie
„ może być rozumian, ani wykla-
„ dan, iedno *juxta proprium verborum*

„ *sensum & tenorem*. Volum. II. Fol. 610. z tego wypływa, że Prawo według sensu swego brane być powinno, a jeżeli ciemność iaka nayduie się w Prawie, trzeba innym prawem one objaśnić, ale nie wynaydować tego, co się w prawie nieznayduie. — Dwie są w tej Konstytucyi okoliczności; pierwsza: aby Dobra Szlacheckie nie były oddalane do tych, którzy *non gaudent equalitate juris & penæ*: Druga że Król zachowuie sobie dawne Prawo *de jure Caduco, inscripto, et donato* y aby tę Konstytucyą dobrze zrozumieć, obydwie okoliczności objaśnić potrzeba, a nie nadciąganiem, ale samą istotą. Co się więc tycze pierwszego, aby Dobra nie były oddalone do tych, którzy *non gaudent equalitate juris et penæ* dla jakiey przyczyny była napisana ta Konstytucya, iasne są ślady u Ładowskiego (g) który wspominając tę 163r. Konstytucyą, dodaie zaraz *ad mentem* tego prawa, żywiec u Królowey *in redemptione* deklarowano, więc nie o Duchow-

(g) Inwentarz nowy Konstytucyi Tytuł Dobra Ziemskie Dziedziczne Folio 135,

Duchownych tu była mowa, ani do nich to się sciągać może, ale iako Królowa non gaudet *aequalitate juris et pene*, tak nayprzod ustanowiono w R. 1631. generalną, a potym tegoż roku *de exemptione* Dobr Żywieckich partykularną Konstytucyą, y tey *effectus* 1676. roku nastąpił przez Wielopolskiego Stolnika Koronnego. Względem drugiey okoliczności, że Zygmunt III. zostawuie sobie nienaruszone prawo *de jure Caduco inscripto donato*. co to jest to prawo? y czyli ma za cel Duchowne Dobra, rostrząsnąć potrzeba, a iako w tey Konstytucyi, nie nowo jest tworzone, ale dawno będące, w mocy zostawione, więc w dawnieyszych Konstytucyach opisania tych troiakich praw szukać potrzeba, a gdy tego zechcemy badać, znajdziemy nayprzód że Konstytucya 1562. Titt: o karaniu występnych *Volum 2. Fol: 620.* iasno tłumaczy. Co to jest *jus Caducum donatum et inscriptum*, że *in jure Fisci* Król więcey żądać nie będzie, tylko *in casibus in statutis expressis*, że ni oco *nemine fisci* ludzie pożywani być nie mają, iedno którzyby z Jmion Królewskich dosyć

nie uczynili. Ze ieżliby kto co dał,
lub darował, albo zapisał Królowi, te-
go na Seymie tylko dochodzić Król
będzie *jure nobis inscripto vel donato, non
plus juris sibi vendicando, quam donator
habuit*; co rownież opisuie y Statut
Litewski w Rozdziale 2gim Artykule
35. pod Tytułem *Wolno Szlachcie Do-
bra nam Hospodarom zapisać.*

Daley 1565. Volum 2, Fo: 681, Titt
Statut Alexandrów. Gdzie mowi o Do-
brach Królewskich Stołowych, żeby
nie były dawane na Dziedzictwa y
Lenności wieczne, przydaiąc „Zosta-
„ wuiemy iednak w mocy y Szafun-
„ ku naszym Dobra wszystkie na nas
„ albo do Stolicy naszej Królewskiej
„ przypadłe, y które potym przypa-
„ dać będą, przez nie słuszne woy-
„ ny *jure caduco, inscripto, donato, we-*
„ dle Statutu „

Konstytucya 1576. na Seymie Ko-
ronacyi Króla Stefana Volum 2. Foll
902. Titt o *Dobrach Juris Caduci* y wa-
kancyach. „Wakancye wszelakie, tak-
„ że *Bona jure caduco, donato, inscri-*
„ pto, seu aliò quocunque modo et ratio-
„ ne ad Fiscum nostrum Regium iuste et

„ *legitimè devoluta & devolvenda* gdy
 „ przypadną, bedziem powinni da-
 „ wać *Nobilibus bene meritis.* = toż
 „ samo mowi Konstytycyja Korona-
 „ cyi Zygmunta III. R. 1588. Volum.
 „ 2. Folio 1209. aieſt że tu wtych
 „ Konſtytycyach, aby wspomnienie?
 „ że fundacie Duchowne podpadaia,
 „ Kadukowi, ale aby ułatwić trudność,
 „ co *Juri Caduco* podpadało wedle Sta-
 „ tutu, ponieważ ten Statut aż do
 „ wieku naszego nie doszedł, tylko o
 „ nim mamy wspomnienie. Udaymy
 „ ſię do Zalaſzowskiego, który w Roku
 „ 1699. (h) wydał w Poznaniu *Jus Re-*
 „ *gni Poloniae.* Wszak Zalaſzowski nie
 „ nazbyt odległy był od czaſu 1631. y 1635
 „ a zatem, jeżeli iakie Kaduki z tey Kon-
 „ ſtytycyi na Duchownych wychodziły,
 „ zapewne nas nauczy, ani proznym ieſt

B ij

(h) *Jus Regni Poloniae ex Statutis &
 Constitutionibus Ejusdem Regni & Magni
 Ducatus Litt. collectus & additionibus ex
 Jure Civili Romano Canonico Saxonico, nec
 non & Constitutionibus Provincialibus Gnes-
 nensibus auctum, historiisque illustratum a
 Nicolao Zalaſzowski Uir. Jur. Doctore &
 quondam in Universitate Acad. Kracovien,
 Professore, Archidiacono Posnaniensi in lucem
 Publicam editum, Posnaniae.*

moim mniemaniem, że Statut *de jure Caduco* koniecznie być musiał, bowiem wszystkie cytowane prawa iegoż wspominają, a że wiele Praw Statutowych nie znayduie się w zbiorze Praw naszych, mamy o tym ślad w Konstytucyi 1587. Tom. 2. Folio 1075, Gdy bowiem w tym roku Woiwodztwo Sandomirskie na zieżdzie, pod Pokrzywnicą Konsultacye w Sprawach Rzeczypospolitey czyniło, zrobili ustanowienie w te słowa: „ =

„ Wiedząc też o tym y umiejąc
„ u siebie dobrze uważać, co nam
„ należy na Przywilejach Koron-
„ nych, przyrzekamy to sobie solen-
„ nie, że na przyszłej Elekcyi sta-
„ rać się oto będziemy, iakoby się te-
„ go warunek stał, żeby Przywile-
„ ie Koronne, ktore nie są w Statut
„ włożone a potrzebne Rzeczypo-
„ spolitey znalazły się być, były w Sta-
„ tut włożone a mianowicie Przywilej
Kroia Alexandra.

Wspominiony Zalaszwowski traktu-
jąc o Kadaku, pisze Libro 3tio Titul.
1. Articulo 5. *de Successione Fisci seu jure Caduco*. Zbiera on wszystkie kazusy,
w ktorych tylko Sukcesya *Fisci* isć

może y na nie Prawa Polskie y Za-
graniczne, oraz Dekreta przywodzi,
y tak bierze, że *non extantibus descenden-
tibus vel ascendentibus, aut collateralibus
consanguineis* aż do 10 gradusu według
Prawa Cesarzkiego, albo do 7. we-
dług Prawa Saskiego zaczyna się suk-
cessya *Fisci* to jest Kaduk. Powię-
ksza się ten Kaduk trzema sposobami:
imo chociażby byli *affines*, bo *affi-
nes* Sukcessyi nie biorą: powiększa
się *ad etiam si defunctus reliquisset coniun-
ctos sanguine, sed ad succedendum non
idoneos, vg. natos, quibus jure Civili nec
alimenta debentur*: Powiększa się 3tio
*etiam si extarent legitimi heredes, sed pro-
pter crimen lese Majestatis vel perduellionis
vel heresis incapaces hereditatis*. To
wszystko Załaszowski Autorami o
Prawie dowodzi, a między innemi y
Lipskiego cytuję. Daley przytępu-
jąc do praw naszych, że Kaduk po
8. gradusie zaczyna się y na to procz
przywiedzionych Praw y Konstytu-
cyi, a mianowicie Konstytucyi 1588.
wypisuje Dekreta dawne, iako to
Roku 1583. między Alexandrem Ko-
ścińskim y Exekutorami Testamen-
towemi Barbary Klimontowskiej.
Drugi Dekret 1586. między Pawłow-

skim y Stanisławem Romanowskim, są
ieżcze y inne okoliczności w tymże
samym Zalaszkowskim wspomina-
ne, ktore przywodzić nadto by dłu-
go było. Ale się nigdzie w nim nie doczy-
ta, ażeby słowa Konstytucyi 1631.
Kaduk wspominające znaczyły Ka-
duk o Dobrach Szlacheckich do rąk
Duchownych *per alienationem* przy-
szłych, y ażeby Sukcesorom spra-
wedliwa *via successionis* należąca była
zamknięta, a samym tylko Kadukan-
tom otwarta. Ale dajmy to, żeby
kto chciał nadciągać Konstytucyą
1631, skoro Konstytucya 1635. (z o-
strości swojej przeciwko Duchow-
nym najmocniejsza) opisując iakim
spůsobem postępować sobie mają o-
bywatele z tranzakcyami *alienationem*
Bonorum w sobie zamykającemi, ani
Konstytucyą 1631. reasłumuje, ani Ka-
duku wspomina, z tego samego też
Konstytucya waloru mieć nie może,
ale roztrząśniemy te 1635. Konsty-
tucyą. Nazywa nayprzod Prawo te
Tranzakcyę *nullitatis*, y że iako *nulli-
tatis* uważane być powinny, a zatym
skoro tranzakcyja ktora Dobra z Domu
wynosiła jest *nulla*, wrucić się powinny

dobra nazad do zrzodła, zkąd wyszły.
A choćby kto mówił, że przodkowie
skoro Prawo przestąpili, za ten grzech
Sukcesorowie karani być powinni,
to spytać się iego potrzeba, gdzie te
prawo wynalazł, a naprzeciw iego
goło słownemu wniesieniu położyć
Statut Kazimierza Wielkiego Roku
1347. *Statuimus quod Pater pro Filio &
& converso minime puniatur & idem de fra-
tribus germanis vel quibuscunque
consanguineis declaramus* Tom. 1. Fol. 54.
y Statut Litewski w Rozdziale 1. Ar-
tykule XIV. pod Titulem, *Nikt z ani-
kogo cierpieć nie powinien, ale każdy za
siebie.* Przyłącza też Konstytucya
ostrość kary na Kancellarye przyi-
mujące takowe Tranzakcye, a nawet
tak rozważnie ta Konstytucya jest
napisana, że żadney prawie nie ma
okoliczności opuszczoney, bo nawet
mającym własne Dobra, a wstępują-
cym do Zakonu każe też Prawo
przed Profesją Dobra te przenieść
na Osobę stanu Szlacheckiego, cze-
go gdyby nie uczynili | Sukcesoro-
wie, Dobra odebrać powinni, a jeżeli-
by ci, albo nie mogli, albo niechcieli
tedy każdemu Szlachcicowi z pomo-

ca Sądu Ziemskiego, wolno Dobra odebrać przed Proffessyą do stanu Szlacheckiego nieprzeniesione. Nakoniec na będących w Zakonach, gdyby się trafiły spadające sukcesyie, Statut 1527, *De Monialibus* rozciągniono. Po takowych więc surowościach, gdy Jchmciow Panow Kadukantow nie wspomniono, iakże oni zrzodła swojej istności mogą w Konstytucyi 1631 szukać, gdy wyraźnie w Konstytucyi 1635. inży układ wyrażony. A ieżliby Kadukanci nie mieli dosyć na Prawach, ktore im przytoczyłem, niechayże przynaymniej albo zwyczajami, albo *prejudicatami* te swoje żądania okażą, ale ja zawsze im dawne mi y nowemi Autorami odpowiem, to jest y Zalaszkowskim y Piaseckim y Czarneckim y Lesieckim y Gliszczyńskim y Słońskim, że we wszelkich *Processach Juris*, ktore opisywali, nigdzie nie kładli, aby można czynić *Jure Caduco* na fundamencie Konstytucyi 1631. albo 1635. a ieżeli teraz iakowy taki zapadł Dekret, że jest bezprawny, kto temu wątpić może, a cytować go, jest nie sprawiedliwość nie sprawiedliwością popierać. Alubo

tak iasne y oczywiste dowody, że przed Konstytucyą 1764. żadne kaduki wychodzić nie mogą, że y po 1768. tylko na alienowane przez donacye od Stanu Szlacheckiego mogą być zyskiwane Kaduki, nie wstrzymują jednak zaostrzonych na cudzą własność Kadukantow, alboż przynajmniey gdy im przypominę, że kiedy ubiegają się za cudzą rzeczą y oney pragną nabycia nie sprawiedliwego, nietylko, że tego zyskać, iakom okazał nie mogą, ale wszelkie szkody y unkonfzta powrócić, powinni a zatym ieszcze swoją własnością płacić za to, że cudzą chcieli bezprawnie osiągnąć,

Co że tak iest z prawa im ukazać przynależy, ani nic więcey nie potrzeba, iak tylko przeczytać Konstytucyą 1588. Tom II. Fol. 1810. która iasno mowi. Agdyby kto u nas uprosił Dobra iakie „ *quasi jure Caduco* „ *ad nos devoluta* tak w Szlacheckich „ iako y Mieyskich Dobrach, a nie „ byłby Kaduk y uczyniłby trudność „ iako *Legitimis Successoribus seu hæredibus* „ y do szkod ich przywiódł

„ takie szkody będzie powinien o-
„ nym nadgrodzić, pozwany *perem-*
„ *ptorie Plebeus in foro competenti*, a Szla-
„ chciec na *Trybanale*, która *causa* na
„ *Trybuale inter causas ex officiis extra ter-*
„ *ram & districtum* ma być osądzona., „ A
Konstytucye 1598. y 1661. ieszcze
mocniej też same okoliczność opisa-
ły. Sprawiedliwe jest te Rzeczypo-
politey rozrządzenie, bowiem, aby
spokoyność między obywatelami u-
trzymała się, trzeba aby ci, którzy ją
wzruszają, byli karani.

Otoż masz W.Mć Pan przesłane sobie
reflexie nad Kadukami w generalno-
ści, w których starałem się wypisuiąc
całkowicie słowa prawa pokazać co w
sobie te prawo zamyka, wiem że nie
wszystkim do finaku będą te mo-
ie reflexie, bowiem wprowadzony
jest u nas zwyczaj: że nadciągamy
prawa, dałem im tłumaczenie tako-
we, iakie sami chcemy, nie wchodząc
w przyczynę dla czego Prawo było
ustanowione y co w tym prawie się
zamyka; ale gdybyśmy bez parcial-
ności, porzuciwszy cel prywaty wszy-

stkie materye tym roztrząsali sposo-
bem y prawdziwey treści prawa, a
nie wymyślnych tłumaczeń się chwy-
tali, byłaby u nas dla ukrzywdzo-
nych sprawiedliwość, dla Obywate-
low spokojność; a dla wszystkich wła-
sności ich nie wzruszona pewność,
y przeciwko nie sprawiedliwości za-
ślona. Chciałeś WMć Pan, ażeby
mu podał sposob obrony przeciw wy-
robionemu na Dobra N. Kadukowi
y ażeby wynaleść szrodki, ktoremi-
by też Dobra przy Klasztorze Jego
zostać mogły; ale w prześlanych mo-
ich reflexyach widzisz WMć Pan, że
rady żadney parcyalney dawać nie
umiem. Bowiem okazując że Dobra
te Kadukowi nie podpadaia, razem y
to dowodzę, że gdyby Sukcesoro-
wie oteż Dobra odezwali się, oddać
oneż należy. Celem tych moich re-
flexyi była y przyiaźń ta, która mie z
WMć Panem łączy y przyśluga, kto-
ra uczynić chciałem Duchowieństwu,
okazując onemuż, iż będąc stanem
wybranym od Boga do tłumaczenia
prawd Religii, y do objaśnienia obo-
wiązkow moralnych, przykład dawać
powinni, bronić się przeciwko nie

1
sprawiedliwości, a sprawiedliwość
szanować y oney się poddawać. Zo-
staieę zatym WWMć Pana

Uniożonym sługą

Tomasz Rzetelnicki.

Dnia 21. Marea 1778.

